TILSHUNOSLIK

Turayeva Dilbar Meyliyevna (f.f.f.d. (PhD), Iqtisodiyot va pedagogika universiteti dotsenti; dilbarturayeva9977@gmail.com; 0009-0005-9438-1397)

YOZMA NUTQ USLUBLARIDA TINISH BELGILARINING KOMMUNIKATIV VA FUNKSIONAL TRANSFORMATSIYALARI

Annotatsiya. *Ushbu maqola yozma nutq uslublarida tinish belgilarining kommunikativ va funksional transformatsiyalarini tadqiq etishga bag'ishlangan. Tadqiqot jarayonida ilmiy, badiiy, publitsistik va rasmiy matnlar tahlil qilinib, punktuatsiya birliklarining sintaktik, semantik, pragmatik va stilistik funksiyalari aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, tinish belgilarining yozma nutqdagi funksional yuklamasi matn uslubi va kommunikativ maqsadiga mos ravishda o'zgaradi. Ilmiy va rasmiy uslublarda ular strukturaviy aniqlik va normativ me'yorlarni ta'minlasa, badiiy va publitsistik uslublarda emotsional-ekspressiv va pragmatik funksiyalarini bajarar ekan. Tadqiqot natijalari tinish belgilarining nazariy-funksional tabiatini chuqurroq anglash va ularni zamonaviy tilshunoslikda amaliy qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi.*

Kalit so'zlar: *yozma nutq uslublari, tinish belgilari, punktuatsiya, kommunikativ funksiya, funksional transformatsiya, stilistik funksiya, pragmatik funksiya, matn tahlili.*

КОММУНИКАТИВНЫЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЗНАКОВ ПРЕПИНАНИЯ В СТИЛЯХ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ

Аннотация. *Данная статья посвящена исследованию коммуникативных и функциональных трансформаций знаков препинания в стилях письменной речи. В ходе исследования были проанализированы научные, художественные, публицистические и официально-деловые тексты, в результате чего определены синтаксические, семантические, прагматические и стилистические функции пунктуационных единиц. Результаты показывают, что функциональная нагрузка знаков препинания в письменной речи изменяется в зависимости от стиля текста и его коммуникативной цели. В научном и официально-деловом стилях они обеспечивают структурную чёткость и нормативность, тогда как в художественном и публицистическом стилях выполняют эмоционально-экспрессивные и прагматические функции. Результаты исследования способствуют более глубокому пониманию теоретико-функциональной природы знаков препинания и расширяют возможности их практического применения в современной лингвистике.*

Ключевые слова: *стили письменной речи, знаки препинания, пунктуация, коммуникативная функция, функциональная трансформация, стилистическая функция, прагматическая функция, анализ текста.*

COMMUNICATIVE AND FUNCTIONAL TRANSFORMATIONS OF PUNCTUATION MARKS IN WRITTEN SPEECH STYLES

Annotation. *This article is devoted to the study of communicative and functional transformations of punctuation marks in written speech styles. During the research, scientific, literary, journalistic, and official texts were analyzed, and the syntactic, semantic, pragmatic, and stylistic functions of punctuation units were identified. The results show that the functional load of punctuation marks in written discourse varies depending on the text style and communicative purpose. In scientific and official styles, punctuation ensures structural clarity and compliance with normative standards, whereas in literary and journalistic styles it performs emotional-expressive and pragmatic functions. The findings of the study contribute to a deeper understanding of the theoretical and functional nature of punctuation marks and expand the possibilities of their practical application in modern linguistics.*

Keywords: *written speech styles, punctuation marks, punctuation, communicative function, functional transformation, stylistic function, pragmatic function, text analysis.*

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda yozma nutq uslublarining rivojlanishi va ularning kommunikativ xususiyatlari keng ko'lamda o'rganilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, tinish belgilarining funksional va kommunikativ transformatsiyalari muhim ilmiy masala sifatida e'tiborni jalb qiladi. Tinish belgilarining yozma nutqdagi roli faqat sintaktik chegaralash bilan cheklanmaydi, balki matn mazmunini shakllantirish, muallif pozitsiyasini ifodalash, o'quvchi e'tiborini jalb qilish va matnning stilistik xususiyatlarini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ilmiy va rasmiy uslublarda tinish belgilarining asosiy vazifasi mantiqiy aniqlik, strukturaviy izchillik va normativ me'yorlarni ta'minlashdan iborat bo'lsa, badiiy va publitsistik matnlarda ular emotsional-eks-

pressiv, pragmatik va stilistik funksiyalarni bajaradi. Bu esa tinish belgilarining nazariy-funksional tabiati va yozma nutq uslublari taraqqiyoti o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ochib beradi.

Mavzuning ilmiy ahamiyati shundaki, tinish belgilarining kommunikativ transformatsiyalari tilning rivojlanish jarayonini, yozma nutq uslublarining o‘ziga xos xususiyatlarini va zamonaviy kommunikativ ehtiyojlarni aniqlashga imkon beradi. Shu bilan birga, punktuatsiya birliklarining funksional yuklamasini chuqur tahlil qilish yozma nutqni yanada samarali shakllantirish, uslubiy barqarorlik va kommunikativ aniqlikni ta’minlash imkonini beradi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi yozma nutq uslublarida tinish belgilarining kommunikativ va funksional transformatsiyalarini aniqlash, ularning sintaktik, semantik, pragmatik va stilistik imkoniyatlarini tizimli tahlil qilishdir. Shu maqsadga erishish uchun ilmiy, publitsistik, badiiy va rasmiy matnlar tanlab olingan va ularning tinish belgilarining qo‘llanishi kompleks tarzda tahlil qilingan.

Ushbu tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Tinish belgilarining yozma nutq uslublarida bajaradigan asosiy funksiyalarini aniqlash.
2. Ilmiy, badiiy, publitsistik va rasmiy matnlarda tinish belgilarining kommunikativ transformatsiyasini tahlil qilish.
3. Tinish belgilarining stilistik va pragmatik imkoniyatlarini aniqlash.
4. Olingan natijalarni zamonaviy tilshunoslik nazariyalari bilan uyg‘unlashtirib, umumiy ilmiy xulosalarni shakllantirish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u tinish belgilarining yozma nutq uslublaridagi funksional va kommunikativ o‘zgarishlarini kompleks tarzda, nazariy va amaliy jihatdan birlashtirib tahlil qiladi. Shu orqali punktuatsiya birliklarining yozma nutqdagi nazariy-funksional tabiati va zamonaviy kommunikativ ehtiyojlar bilan uzviy bog‘liqligi ilmiy jihatdan tasdiqlanadi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqot tinish belgilarining yozma nutq uslublaridagi kommunikativ va funksional transformatsiyalarini kompleks tarzda o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy tilshunoslik nazariyalari va klassik punktuatsiya tadqiqotlari asosida shakllantirildi. Tadqiqotning nazariy asosini Halliday va Hasan (1976) tomonidan ilgari surilgan matn kohesi va funksional grammatika yondashuvlari, Peirce (1931–1958) semiotika konsepsiyalari, shuningdek, Uzoqov (2015) va Abdullayev (2018) ning punktuatsiya va yozma nutq uslublari bo‘yicha tadqiqotlari tashkil qiladi. Mazkur yondashuvlar tinish belgilarining nafaqat sintaktik, balki semantik, pragmatik va stilistik funksiyalarini bir vaqtda tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqot materiali sifatida ilmiy, badiiy, publitsistik va rasmiy matnlar tanlab olindi. Har bir uslubdan 30–40 turli uzunlikdagi matn tanlandi, jami 150 ta yozma matn tahlilga jalb qilindi. Tanlangan matnlar tarixiy va zamonaviy adabiy manbalarni o‘z ichiga olgan bo‘lib, turli davr va uslubiy makonlarni qamrab oladi. Bu esa tinish belgilarining vaqt o‘tishi bilan funksional transformatsiyasini aniqlash va ularni uslubiy kontekstda tahlil qilish imkonini yaratadi.

Tadqiqotda ilmiy, taqqoslovchi va diskursiyal yondashuvlar birlashtirildi. Avvalo, matnlar punktuatsiya birliklari bo‘yicha sintaktik bloklarga ajratildi, keyin har bir birlikning asosiy va qo‘shimcha funksiyalari aniqlandi. Asosiy vazifa sintaktik va strukturaviy aniqlikni ta’minlash bo‘lsa, qo‘shimcha vazifa pragmatik, emotsional yoki stilistik ta’sirni ifodalashdan iborat edi. Ushbu bosqichda kvalitativ va kvantitativ tahlil usullari birgalikda qo‘llanildi: bir tomondan, punktuatsiya birliklarining kontekstual vazifasi va matn ichidagi kommunikativ roli tahlil qilindi, boshqa tomondan, har bir funksiya foizlar bilan hisoblab chiqildi va jadval hamda diagrammalar orqali vizualizatsiya qilindi.

Shuningdek, taqqoslash metodologiyasi orqali turli yozma nutq uslublari – ilmiy, badiiy, publitsistik va rasmiy matnlarda tinish belgilarining funksional farqlari aniqlangan. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, ilmiy va rasmiy uslublarda tinish belgilarining asosiy vazifasi mantiqiy aniqlik va strukturaviy izchillikni ta’minlash bo‘lsa, badiiy va publitsistik matnlarda ular emotsional-ekspressivlik va pragmatik ta’sirni kuchaytirishga xizmat qiladi. Ushbu farqlanishlar nazariy jihatdan punktuatsiya birliklarining universal bo‘lmagan, balki kontekstga bog‘liq va dinamik tabiatini ko‘rsatadi.

Tadqiqotning statistik jihatlarini mustahkamlash maqsadida quantitative analysis metodi qo‘llanildi. Har bir matn bo‘yicha tinish belgilarining turli funksiyalarga bo‘linish foizlari aniqlanib, jadval va diagrammalar yordamida tasvirlandi. Bu usul natijalarning ilmiy ishonchliligini oshirib, ularni boshqa tilshunoslik tadqiqotlari bilan solishtirish imkonini berdi. Shu bilan birga, diskurs tahlili metodlari punktuatsiya birliklarining matn mazmunini shakllantirishdagi kommunikativ vazifasini aniqlashga xizmat qildi.

Metodologiyaning ilmiy yangiligi shundaki, u tinish belgilarining funksional yuklamasini nafaqat sintaktik, balki semantik, pragmatik va stilistik nuqtai nazardan bir vaqtning o‘zida tahlil qiladi. Bu yon-

dashuv punktuatsiya tadqiqotida klassik va zamonaviy nazariyalarni uyg‘unlashtirib, yozma nutq uslublarida tinish belgilarining kommunikativ transformatsiyasini chuqurroq anglashga imkon beradi.

Natijalar. Tadqiqot jarayonida tahlil qilingan ilmiy, badiiy, publitsistik va rasmiy matnlar bo‘yicha tinish belgilarining funksional va kommunikativ transformatsiyalari aniqlangan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, tinish belgilarining asosiy vazifasi va ularning uslubiy kontekstdagi qo‘llanishi turlicha bo‘lib, yozma nutqning kommunikativ samaradorligini bevosita ta’minlaydi.

1. Ilmiy va rasmiy matnlarda natijalar. Tahlil ko‘rsatdiki, ilmiy matnlarda nuqta va vergul eng ko‘p ishlatiladigan tinish belgilari bo‘lib, ular sintaktik aniqlik va izchillikni ta’minlashga xizmat qiladi. Jadval 1da ilmiy va rasiy matnlarda tinish belgilarining taqsimoti keltirilgan:

Tinish belgisi	Ilmiy matn (%)	Rasmiy matn (%)
Nuqta (.)	55	60
Vergul (,)	25	20
Tire (–)	10	8
Ko‘p nuqta (…)	5	2
Undov (!)	5	10

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ilmiy va rasmiy uslublarda nuqta va vergul sintaktik barqarorlikni ta’minlashda asosiy rol o‘ynaydi, tire esa asosan izoh yoki qo‘shimcha fikrlarni ajratishda ishlatiladi. Undov belgisi rasmiy matnlarda ko‘proq e’tibor jalb qilish uchun qo‘llaniladi.

2. Badiiy va publitsistik matnlarda natijalar. Badiiy matnlarda tinish belgilarining kommunikativ va emotsional funksiyalari kuchli namoyon bo‘ladi. Ko‘p nuqta va undov belgisi yordamida psixologik pauzalar va dramatik effektlar yaratiladi. Diagramma 1da badiiy matnlarda tinish belgilarining foiz taqsimoti keltirilgan:

- Nuqta (.) – 30%.
- Vergul (,) – 20%.
- Tire (–) – 15%
- Ko‘p nuqta (…) – 25%.
- Undov (!) – 10%.

Publitsistik matnlarda esa nuqta va vergul barqarorlikni ta’minlasa, ko‘p nuqta va undov belgisi muallif fikrini ta’kidlash va o‘quvchi e’tiborini jalb qilishda faol ishlatiladi. Ushbu funksional transformatsiya tinish belgilarining pragmatik imkoniyatlarini ochib beradi.

3. Umumiy tahlil: Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, yozma nutq uslublari taraqqiyoti bilan tinish belgilarining funksional yuklamasi kengayib bormoqda. Ilmiy va rasmiy matnlarda ular, asosan, strukturaviy va normativ vazifalarni, badiiy va publitsistik matnlarda esa emotsional, pragmatik va stilistik vazifalarni bajaradi.

2-jadval – turli yozma nutq uslublarida tinish belgilarining asosiy funksiyalarga bo‘linish foizi:

Ilmiy: Nuqta 55% | Vergul 25% | Tire 10% | Ko‘p nuqta 5% | Undov 5%

Rasmiy: Nuqta 60% | Vergul 20% | Tire 8% | Ko‘p nuqta 2% | Undov 10%

Badiiy: Nuqta 30% | Vergul 20% | Tire 15% | Ko‘p nuqta 25% | Undov 10%

Publitsistik: Nuqta 35% | Vergul 25% | Tire 10% | Ko‘p nuqta 20% | Undov 10%

Bu natijalar shuni ko‘rsatadiki, tinish belgilarining kommunikativ va stilistik transformatsiyasi yozma nutqning turli uslublarida turlicha rivojlanadi va ularning funksiya-taqsimoti matn turiga bog‘liq. Shu bilan birga, natijalar punktuatsiya birliklarining nazariy-funksional tabiatini amaliy kontekstda isbotlaydi va ularning zamonaviy yozma nutqdagi o‘rni haqida ilmiy xulosalar chiqarishga imkon beradi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari tinish belgilarining yozma nutq uslublarida kommunikativ va funksional transfor-matsiyalarining murakkab tizim ekanligini ko‘rsatdi. Tahlil shuni isbotladiki, tinish belgilarining asosiy va-zifasi yozma matnning sintaktik tuzilishini tartibga solish bo‘lsa-da, ularning stilistik va pragmatik funk-siyalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ilmiy va rasmiy matnlarda nuqta va vergul asosiy strukturaviy vazifalarni bajargan holda, mantiqiy izchillikni ta’minlaydi va matnni o‘quvchi uchun tushunarli qiladi. Badiiy va publitsistik matnlarda esa ko‘p nuqta, undov va tire belgilarining qo‘llanishi matnga emotsional ton va dramatik effekt beradi, bu esa punktuatsiya birliklarining kommunikativ vazifasini kuchaytiradi.

Nazariy nuqtai nazardan, tadqiqot natijalari Halliday va Hasan (1976), Uzoqov (2015) va Abdullayev (2018)ning tinish belgilariga oid yondashuvlarini mustahkamladi va kengaytirdi. Xususan, klassik punktuatsiya konsepsiyalarida tinish belgilarining funksiyasi asosan sintaktik chegaralash bilan izohlanadigan

bo‘lsa, zamonaviy tahlil tinish belgilarining pragmatik, stilistik va diskursiv funksiyalarini ham o‘z ichiga olishini ko‘rsatdi. Bu holat, ayniqsa, badiiy va publitsistik uslublarda ko‘proq namoyon bo‘lib, tinish belgilarining kommunikativ transformatsiyasini aniqlashda muhimdir.

Tahlil shuningdek, tinish belgilarining yozma nutq uslublaridagi o‘zgaruvchan funksional yuklamasini ham ochib berdi. Ilmiy va rasmiy matnlarda ular barqaror va normativ bo‘lsa, badiiy va publitsistik matnlarda muallifning stilistik va emotsional niyatiga mos ravishda o‘zgaradi. Shu bilan birga, tinish belgilarining ushbu funksional moslashuvi yozma nutqning zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini yoritadi va ularning nazariy-funksional tabiatini chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Tadqiqot natijalarini diskursiyal va kontekstual tahlil bilan uyg‘unlashtirish orqali, tinish belgilarining yozma nutqdagi kommunikativ rolini yanada aniqlash mumkin bo‘ldi. Misol uchun, badiiy matnlarda ko‘p nuqta (...) va undov (!) belgilarining qo‘llanishi psixologik pauza va dramatik effekt yaratishda muhim bo‘lsa, ilmiy matnlarda nuqta va vergul mantiqiy izchillik va tushunarli struktura ta’minlash vazifasini bajaradi. Bu holat, punktuatsiya birliklarining universal bo‘lmagan, balki kontekstga bog‘liq va dinamik tabiatini ochib beradi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari stilistik rivojlanish va kommunikativ samaradorlikni oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar berishga imkon yaratadi. Jumladan, badiiy yozuvchilarga yoki publitsistik mualliflarga tinish belgilaridan emotsional-ekspressivlikni oshirish va o‘quvchi e’tiborini boshqarish uchun foydalanish tavsiya etiladi. Ilmiy va rasmiy matnlarni yozishda esa punktuatsiya birliklarining strukturaviy va mantiqiy izchillik vazifasiga e’tibor qaratish lozim.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, tinish belgilarining kommunikativ va funksional transformatsiyasi nazariy va amaliy jihatdan bir-biriga uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni sistematik tahlil qilish yozma nutq uslublarining samarali rivojlanishi va zamonaviy tilshunoslik konsepsiyalarini yanada boyitishga xizmat qiladi. Shu asosda, tinish belgilarining yozma nutqdagi roli nafaqat sintaktik, balki semantik, pragmatik va stilistik kontekstlarda ham o‘rganilishi zarur.

Xulosa. Ushbu tadqiqot yozma nutq uslublarida tinish belgilarining kommunikativ va funksional transformatsiyalarini kompleks tarzda o‘rganishga bag‘ishlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, tinish belgilarining asosiy vazifasi – matnning sintaktik va strukturaviy aniqligini ta’minlash bo‘lishiga qaramay, ular badiiy va publitsistik matnlarda emotsional-ekspressiv va pragmatik funksiyalarni ham bajaradi. Ilmiy va rasmiy matnlarda tinish belgilarining vazifasi asosan strukturaviy va normativ bo‘lsa, badiiy va publitsistik matnlarda ular muallif niyatini ifodalash, o‘quvchi e’tiborini boshqarish va stilistik effekt yaratishda faol ishlatiladi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tinish belgilarining yozma nutq uslublarida kommunikativ transformatsiyasi ularning nazariy-funksional tabiati bilan bevosita bog‘liq. Punktuatsiya birliklarining sintaktik, semantik, pragmatik va stilistik funksiyalari bir-birini to‘ldiradi, shu bilan yozma nutqni yanada samarali, tushunarli va stilistik jihatdan boy qiladi. Tadqiqot jarayonida olingan jadval va diagrammalar tinish belgilarining uslubiy farqlanishini vizual tarzda ko‘rsatib berdi va ularning yozma nutqdagi kommunikativ roli haqida aniq ilmiy xulosalarni shakllantirish imkonini yaratdi.

Shu asosda quyidagi ilmiy va amaliy xulosalar chiqarildi:

1. Tinish belgilarining yozma nutq uslublaridagi vazifasi matnning turiga bog‘liq bo‘lib, ularning kommunikativ va stilistik imkoniyatlari kontekstga mos ravishda o‘zgaradi.

2. Ilmiy va rasmiy matnlarda punktuatsiya birliklari strukturaviy aniqlik va mantiqiy izchillikni ta’minlasa, badiiy va publitsistik matnlarda ular emotsional-ekspressivlik va pragmatik ta’sirni kuchaytiradi.

3. Tinish belgilarining funksional transformatsiyasini tizimli tahlil qilish, yozma nutq uslublarining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash va ularni zamonaviy tilshunoslikda amaliy qo‘llash imkonini beradi.

4. Tadqiqot natijalari punktuatsiya tadqiqotlari bo‘yicha nazariy asoslarni boyitadi va kommunikativ, pragmatik hamda stilistik yondashuvlarni mustahkamlaydi.

Umuman olganda, tinish belgilarining yozma nutqdagi roli nafaqat sintaktik tartibni saqlash, balki stilistik, pragmatik va kommunikativ funksiyalarni samarali bajarishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, ularni chuqur ilmiy tahlil qilish, zamonaviy yozma nutq uslublarini o‘rganish va amaliy jihatdan qo‘llash tilshunoslikda dolzarb ilmiy vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Halliday M.A.K., Hasan R. (1976). Cohesion in English. London, Longman.

(2). Peirce C.S. (1931–1958). Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Cambridge, MA: Harvard University Press.

(3). Uzoqov O. (2015). Punktuatsiya va yozma nutq uslublari. Tashkent, “Fan”.

(4). Abdullayev A. (2018). Yozma matnda tinish belgilarining stilistik vazifalari. Toshkent, O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
(5). Crystal D. (2003). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press.
(6). Trask R.L. (1999). Language: The Basics. London, Routledge.
(7). Lyons J. (1981). Language and Linguistics: An Introduction. Cambridge, Cambridge University Press.
(8). Halliday M.A.K. (1994). An Introduction to Functional Grammar. London, Edward Arnold.
(9). Palmer F.R. (1981). Semantics. Cambridge. Cambridge University Press.
(10). Fromkin V., Rodman R., Hyams N. (2013). An Introduction to Language. Boston, Wadsworth Cengage Learning.
(11). Leech G., Svartvik J. (2002). A Communicative Grammar of English. London, Longman.
(12). Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. (1985). A Comprehensive Grammar of the English Language. London, Longman.
(13). Crystal D. (1997). A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford, Blackwell.
(14). Saussure F. de (1916). Course in General Linguistics. New York, McGraw-Hill.
(15). Halliday M.A.K. (2004). An Introduction to Functional Grammar (3rd ed.). London, Hodder Arnold.

Yakubova Nilufar Egamberganovna (Urganch davlat Pedagogika instituti katta o‘qituvchisi; niilufar.yakubova@gmail.com)

G‘AYRI SOLIM O‘ZAKLAR: MUZOAF (IKKILANGAN) O‘ZAKLAR TAHLILI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada arab tilidagi uch undoshli o‘zaklar tizimi, xususan, g‘ayri solim (noto‘g‘ri) o‘zaklarning asosiy turlari B.M.Grande tasnifi asosida tahlil qilingan. Unda muzoaf (ikkilangan), mahmuz (hamzali) o‘zak va mu’tal (zaif) o‘zaklarning fonetik, morfologik hamda etimologik xususiyatlari yoritilib, ushbu o‘zaklardan yasalgan so‘zlarning eski o‘zbek tiliga o‘zlashish jarayoni ilmiy asosda ko‘rib chiqilgan. Maqolada ayrim leksik birliklar misolida arab tili morfologiyasi va mumtoz o‘zbek adabiy tili o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik ochib berilgan. Shuningdek, somiy tillararo qiyosiy ma’lumotlar asosida tashdid hodisasining tarixiy shakllanishi va semantik kengayish jarayonlari izohlangan.*

Kalit so‘zlar: *uch undoshli o‘zak, solim va g‘ayri solim o‘zaklar, muzoaf(ikkilangan) o‘zak, somiy tillar, eski o‘zbek tili, o‘zlashma so‘zlar, mumtoz o‘zbek adabiy tili, mahmuz (hamzali) o‘zak, mu’tal (zaif) o‘zak, fonetik moslashuv, o‘zlashma so‘zlar, B.M.Grande tasnifi, arab grammatik modeli.*

Якубова Нилуфар Эгамберганoвна (старший преподаватель, Ургенчский государственный педагогический институт; niilufar.yakubova@gmail.com)

НЕОБОСНОВАННЫЕ ОСНОВАНИЯ: АНАЛИЗ ДВОЙСТВЕННЫХ ОСНОВАНИЙ

Аннотация. *В данной статье система трехсогласных корней в арабском языке, в частности, основные типы неправильных корней, анализируются на основе классификации Б.М.Гранде. В ней освещаются фонетические, морфологические и этимологические особенности двойных корней с символом хамзы и слабых корней, а также на научной основе рассматривается процесс заимствования слов, образованных от этих корней, в староузбекский язык. В статье на примере некоторых лексических единиц раскрывается неразрывная связь между морфологией арабского языка и классическим узбекским литературным языком. Также на основе сопоставительной информации между самийскими языками объясняются процессы исторического формирования и семантического расширения феномена двойственности.*

Ключевые слова: *трёхсогласный корень, совершенные и несовершенные корни, двойной корень, семитские языки, староузбекский язык, заимствованные слова, классический узбекский литературный язык, корень с символом хамзы, слабый корень, фонетическая адаптация, заимствованные слова, классификация Б.М.Гранде, арабская грамматическая модель.*

Yakubova Nilufar Egamberganovna (Senior Lecturer Urgench state pedagogical institute; niilufar.yakubova@gmail.com)

IRREGULAR ROOTS: AN ANALYTICAL STUDY OF REDUPLICATED ROOTS

Annotation. *In this article, the system of three-consonant roots in the Arabic language, particularly the main types of irregular roots, is analyzed based on B.M.Grande’s classification. It illuminates the phonetic, morphological, and etymological features of double, hamza root, and weak roots, as well as the process of borrowing words formed from these roots into the old Uzbek language on a scientific basis. The article reveals the inseparable connection between Arabic morphology and classical Uzbek literary language through the example of some lexical units. Also, based on comparative information between Sami*